
WSTĘP

Termin alpinizm wymaga wstępnego wyjaśnienia, gdyż na przestrzeni wieków opatrzony został licznymi interpretacjami, a nawet aktualnie występuje w różnych, często nie oddających istoty rzeczy, znaczeniach.

Alpinizm jest bezsprzecznie jedną z dziedzin społecznego życia człowieka, która adekwatnie do poziomu rozwoju cywilizacyjnego i obowiązujących systemów wartości (religii, akceptowanej społecznie ideologii, etyki), ulega ciągłym przemianom, kultywując jednocześnie wcześniejsze dokonania i tradycję.

Od momentu powstania alpinizmu starano się zgłębić jego istotę i nadać mu sens społecznie zrozumiały i akceptowany. Początkowo, to znaczy w okresie praktycznego odkrywania świata gór, kiedy głównym motywem wejścia w niezbadane obszary ziemi stały się cele naukowe, próbowano uznać alpinizm za dyscyplinę naukową. Szybko jednak zanegowano taki punkt widzenia, bowiem w pobudkach eksploracji gór dostrzeżono również inne pierwiastki: duchowe, estetyczne, artystyczne. To sprawiło, że zaczęto postrzegać alpinizm jako fenomen kultury. Następnie, wraz z szerszymi przeobrażeniami społecznymi, alpinizm stał się formą spędzania czasu wolnego i powoli zaczął przeistaczać się w czynność posiadającą wartość samą w sobie – wartość autoteliczną, u podłoża której skrywany był pociąg do przygody związanej z pokonywaniem niebezpieczeństw. Istnienie obiektywnych niebezpieczeństw i ich subiektywne odczuwanie stwarzało okoliczność do podejmowania zmagañ z siłami natury, trudnością terenu, z samym sobą, czasem walki o własne życie, a niekiedy z drugim zespołem wspinaczkowym, a walka była tym poważniejsza, im większe niebezpieczeństwa należało pokonać. W ten sposób alpinizm wkroczył w sferę sportu.

Próby definiowania alpinizmu jako dziedziny sportu wzbudzały największe emocje i kontrowersje, między innymi z powodu otoczki kulturowej, jaką sobie alpinizm wytworzył na przestrzeni dziejów. Ona, stojąc na granicy tradycji i nowoczesności, zasłaniała prawdziwe pobudki uprawiania alpinizmu, generowała wszelkie tendencje zmierzające do nadania alpinizmowi jakiejś specyficznej właściwości, specjalnego znaczenia, czy wręcz sprowadzenia go do symbolu, komplikując tym samym jednoznaczną interpretację jego istoty.

Aspekt sportowy uzewnętrznił się w alpinizmie najpóźniej. Stało się tak najprawdopodobniej dlatego, że sam sport – jeszcze na początku XX wieku – postrzegany był jako zjawisko o nikłej wartości, nie mógł więc gwarantować alpinizmowi powszechnej akceptacji i zrozumienia społecznego.

Mimo, że współcześnie najczęściej zalicza się alpinizm do rodziny sportów, a ściślej do sportów ekstremalnych, sportów ryzyka, wciąż nadaje mu się inną, wyższą wartość: *alpinizm nie jest tylko sportem, ale także jest sportem, czy jest sportem, ale jest jeszcze czymś głębszym, w czym pojęcie wyczynu sportowego wprowadzie się mieści, ale stanowi zaledwie jeden ze składników.*

Aby w toku dalszych rozważań uniknąć nieporozumień terminologicznych, wydaje się wskazane sformułowanie może nie tyle definicji, ile sposobu rozumienia alpinizmu. Proponuję pojmować go jako

aktywność ruchową człowieka w górach polegającą na celowym, świadomym i samodzielnym pokonywaniu terenu wspinaczkowego, wymagającą opanowania i zastosowania właściwych technik poruszania się (wspinania) oraz sprzętu i metod asekuracji stosowanych adekwatnie do trudności terenu i panujących warunków, podejmowaną z różnych pobudek (m.in. sportowych), lecz uwzględniającą przyjęte reguły postępowania.

W powyższym określeniu alpinizmu zawarte są jego dwie zasadnicze części składowe: aktywność fizyczna – niezbędna do pokonania terenu wspinaczkowego i w tym zakresie nie budząca wątpliwości oraz zależność kulturowa – wyrażana celami i motywami jego uprawiania, z której wynikają różne systemy poglądów ideologicznych, a także sposoby oceniania alpinizmu przez społeczeństwo.

Uznanie występowania alpinizmu w formie hetero- i autotelicznej jak najbardziej sytuuje go w kategorii sportu, a szerzej pozwala określić alpinizm jako jeden ze sposobów uczestnictwa w kulturze fizycznej. Przemawia za tym także zaproponowany przez Henryka Grabowskiego podział sportu według kryterium motywacyjnego, zgodnie z którym sport występuje w potrójnej roli: „spektatorskiej, instrumentalnej i autotelicznej”¹. Alpinizm łączy również inne cechy wskazujące na umiejscowienie go w dziedzinie sportu:

- fizyczność – jego istotą jest aktywność ruchowa i nie są to ruchy przypadkowe,
- elementy rywalizacyjne – zmaganie z przyrodą, samym sobą, drugim zespołem wspinaczkowym,
- konkurencyjność – walka o zwycięstwo, dążenie do osiągnięcia coraz lepszych wyników i porównywanie dokonań,

¹ H. Grabowski, *Teoria wychowania fizycznego*, Kraków 1984, s. 33–36.

– dobrowolność.

Konsekwencją uznania występowania w alpinizmie cech charakterystycznych dla sportu jest pytanie: czy alpinizm jako fenomen społeczno-kulturowy przyjął model sportowo-wyczynowy? Jeżeli tak, to kiedy to nastąpiło i czym było uwarunkowane?

Z dotychczasowych, ogólnie znanych ustaleń, wynika, że „istotą sportu alpinistycznego nie jest wejście na szczyt, lecz walka z trudnościami”. Sentencja ta, wypowiedziana przez Alberta Frederica Mummeryego pod koniec XIX wieku, została uznana za credo ideologiczne alpinizmu sportowego rozwijającego się od dnia zdobycia Matterhornu. Miało to symboliczne znaczenie – ideałem stawał się alpinizm uprawiany nie ze względów naukowych, artystycznych, estetycznych, lecz z potrzeb autotelicznych: z chęci zmagania się z trudnościami terenu wspinaczkowego i zmanifestowania pierwszeństwa swojego zwycięstwa (a więc rywalizacji z drugim człowiekiem).

Proces przemian alpinizmu sportowego przebiegał w różnym tempie i zależnie od sytuacji społeczno-kulturowej i politycznej. Przeprowadzone badania sugerują, że najbardziej znaczące dla procesów „usportowiania” i formowania ekstremalnego modelu uprawiania alpinizmu był okres XX-lecia międzywojennego, a ściślej lata trzydzieste XX wieku. Złożyły się na to zmiany w sposobie podejścia do alpinizmu oraz w zakresie sprzętu, technik asekuracji i technik wspinania, a uzewnętrznieniem i potwierdzeniem zaistniałych przeobrażeń są zapisane przez historię osiągnięcia wspinaczkowe. Dlatego etap w rozwoju alpinizmu określany przez historyków „sesto grado” i „sesto grado superiore”, wyodrębniono z dziejów alpinizmu, czyniąc go przedmiotem niniejszej pracy.

Zamierzeniem autorki nie jest rekonstrukcja szczegółowej historii alpinizmu w latach 1919–1939, lecz próba uchwycenia i przedstawienia tendencji rozwojowych, określenia miejsc ich powstawania, sposobów rozprzestrzeniania się, opisanie zachowań ówczesnych środowisk wspinaczkowych, jak również wskazanie i charakterystyka tych czynników, które mogły mieć decydujący wpływ na tempo i kierunek rozwoju alpinizmu.

Podstawowym celem podjętych badań jest weryfikacja hipotezy wyrażonej przypuszczeniem, że w okresie XX-lecia międzywojennego, a ściślej w latach trzydziestych XX wieku miała miejsce seria wydarzeń, które złożyły się na zmianę w sposobie uprawiania i postrzegania alpinizmu, a ich kumulacja zmieniła jego dotychczasowy model i spowodowała narodziny nowej epoki – epoki o nastawieniu sportowo-wyczynowym, którą można określić mianem alpinizmu ekstremalnego.

Z tak postawionego problemu badawczego wynikają zagadnienia szczegółowe, które ujęto w formie pytań badawczych:

1. Na czym polegała społeczna transformacja alpinizmu?
2. Jaki wpływ na tendencje rozwojowe alpinizmu miała ówczesna sytuacja społeczno-polityczna i kulturowa?
3. Jakie przeobrażenia nastąpiły w obrębie świadomości alpinistycznej i czy mogły one stanowić wartość dla całego alpinizmu?
4. Jakie unowocześnienia bądź modyfikacje wprowadzono w stosowanym sprzęcie oraz w zakresie technik wspinania i metod asekuracji, i jaki wpływ miało to na przebieg rozwoju alpinizmu?

Można obawiać się, że praca ze względu na różnorodność poruszanych w niej kwestii, będzie budzić zastrzeżenia szczegółowe, tym bardziej, że każde oddzielne zagadnienie mogłoby pretendować do drobiazgowego opracowania. Chcąc jednak wyjaśnić istotny problem tego opracowania, zasygnalizowany w sposobie sformułowania celu, zdając sobie jednocześnie sprawę z rozległości, wagi i złożoności problematyki zjawiska społecznego, jakim jest alpinizm, konieczna jest nie tylko chronologiczna znajomość poszczególnych stadiów rozwoju alpinizmu, lecz również wiedza na temat jego struktury, a więc tych szczegółowych zagadnień. Trudno je rozdzielić, bowiem właśnie one składają się na alpinizm i o nim stanowią, a zmiany, jakie się dokonywały w ich obrębie, jedynie w ujęciu całościowym mogą pozwolić na opisanie przełomu.

Jak już wspomniano, praca jest próbą ukazania rozwoju alpinizmu w latach 1919–1939. Cezurę początkową stanowi rok 1919. Co prawda Niemcy podpisały zawieszenie broni w Compiègne w dniu 11 listopada 1918 r., ale ustalenia pokojowe i formalne zakończenie I wojny światowej wiążą się z zawarciem w 1919 r. traktatów: wersalskiego – 28 czerwca i z Saint-Germain-en-Laye – 10 września, których postanowienia wywarły decydujący wpływ na sytuację alpinizmu niemieckiego, austriackiego i włoskiego w okresie międzywojennym. Za cezurę końcową przyjęto rok 1939 – wybuch II wojny światowej. Jest to uzasadnione nie tylko w sensie ogólnohistorycznym, ale również podyktowane procesem rozwoju alpinizmu, który tym wydarzeniem został przerwany – wielu alpinistów powołano do wojska i wysłano do walk na frontach, co spowodowało, że ruch wspinaczkowy na terenie Alp zaczął zamierać.

Zakres terytorialny pracy ograniczono do Alp, a ściślej do tych grup górskich, w których zainicjowano bądź doprowadzono do rozkwitu nowe tendencje, a działalność wspinaczkową przedstawiono w oparciu o najbardziej zaangażowane wówczas w proces rozwoju alpinizmu środowiska alpinistyczne: niemieckie, austriackie, włoskie oraz w mniejszym stopniu francuskie. Dokonania alpinistyczne przedstawiciele innych narodowości nie wywarły znaczącego wpływu na przebieg dziejów alpinizmu w latach 1919–1939, dlatego – poza zasygnalizowaniem niektórych – w większości je pominięto.

Pod uwagę nie brano również działalności wyprawowej organizowanej wówczas przez różne środowiska alpinistyczne (w Kaukaz, Karakorum, Himalaje czy Andy), chociaż stanowi ona część alpinizmu jako całości. Aktywność wspinaczkowa w górach wysokich była jedynie potwierdzeniem dynamicznego rozwoju alpinizmu europejskiego na terenie Alp, jak i sprawdzianem zdobywczy sprzętowo-techniczno-taktycznych ówczesnego alpinizmu. Ponadto, w sensie ewolucyjnym, znajdowała się na innym etapie rozwoju.

Mimo ewidentnych związków alpinizmu ze sportem, czy szerzej z kulturą fizyczną, w zasadzie nie zaistniał on jako forma wiedzy o kulturze fizycznej. Taki stan rzeczy oraz brak nawet popularno-naukowego opracowania dziejów alpinizmu lat 1919–1939 – zarówno w Polsce, jak i w Europie Zachodniej – stały się istotnym impulsem do podjęcia badań nad tendencjami rozwojowymi alpinizmu okresu międzywojennego.

W polskiej historiografii sportów wspinaczkowych znajduje się niewiele pozycji dotyczących dziejów alpinizmu europejskiego, a okres międzywojenny jest w nich najczęściej pomijany bądź traktowany powierzchownie. Forma tych publikacji jest różnorodna i nie zawsze nosząca znamiona opracowań naukowych. Wymienić należy tutaj prace: Grzegorza Młodzikowskiego *Genealogia społeczna i klasowe funkcje sportu*, gdzie w rozdziale *Alpinizm i turystyka (1857–1914)* naszkicowano społeczne podłoże genezy organizacji alpinistycznych do wybuchu I wojny światowej; Jerzego Hajdukiewicza, *Dzieje alpinizmu*², Józefa Nyki, *Alpinizm* – w których autorzy zaledwie wyliczają ważniejsze osiągnięcia alpinizmu międzywojennego, nie podając uwarunkowań jego rozwoju; opracowanie Janusza Kurczaba powstałe na bazie jego pracy dyplomowej *Osiągnięcia alpinistów polskich na tle alpinizmu światowego (1786–1975)*, gdzie nieco szerzej, ale też w sposób statystyczny, traktuje się wydarzenia wspinaczkowe z lat 1919–1939. Najistotniejsze przemiany w alpinizmie opisał Janusz Zdebski w pracy *Psychologiczne i społeczne uwarunkowania taternictwa*, w rozdziale III *Analiza procesu kształtowania się i rozwoju alpinizmu*. Również w tym przypadku okres międzywojenny w dziejach alpinizmu został zaledwie zasygnalizowany. Obszerniej niektóre kwestie rozwoju alpinizmu w XX-leciu międzywojennym omówione są przez autorkę niniejszego opracowania³ w niepublikowanej dysertacji doktorskiej *Przełom w rozwoju alpinizmu w latach trzydziestych XX wieku* i artykułach *Alpinizm niemiecki i włoski lat trzydziestych w ob-*

² Były one dwukrotnie publikowane: w „Informatorze szkoleniowym instruktorów taternictwa” nr 3 z 1973 r. i czasopiśmie „Góry i Alpinizm” z 1998, nr 4, 5, 6.

³ Autorka niniejszego opracowania podpisywała wcześniej swoje publikacje nazwiskiem Ewa Kuczaj oraz Ewa Kuczaj-Jasińska.

liczu totalitaryzmu faszystowskiego, Społeczno-kulturowy kontekst rozwoju indywidualnej działalności alpinistycznej w Niemczech, Austrii i Włoszech w okresie totalitaryzmu faszystowskiego.

Lakoniczne, często pojedyncze informacje na temat historii alpinizmu europejskiego, a znacznie rzadziej przyczynki, można znaleźć w polskich, specjalistycznych czasopismach poświęconych górom i wspinaniu.

Nieporównywalnie bogatsza jest w tym zakresie literatura opublikowana poza granicami Polski. Tutaj, od momentu odkrycia Alp, aż do czasów współczesnych, ukazało się wiele cennych, pod względem źródłowym, opracowań przedstawiających dzieje alpinizmu. Większość z nich ma charakter czysto faktograficzny, dokumentacyjny, nie zawiera analiz: Maurice Herzog, *La Montagne*; Roger Frison-Roche, *Encyclopedie de la Montagne*; *Alpinisme moderne* (praca zbiorowa), Roger Frison-Roche, Pierre Tairraz, *50 ans en montagne*; Roger Frison-Roche, Sylvain Jouty, *A history of Mountain Climbing*; Galen Rowell, *In the throne room of the mountain gods*; *Climbing* (praca zbiorowa); Ivan Dieška, *Horolezectvo zblizka*. Dostępne są również prace o układzie i charakterze encyklopedycznym, m. in.: Toniego Hiebelera, *Lexicon der Alpen*; Walta Unswortha, *Encyclopaedia of mountaineering*; Walta Unswortha, *Enciclopedia dell'Alpinismo* czy *Horolezectvo encyklopedia* Ivana Dieški.

Obszerny zakres informacji historycznych (stricte faktograficznych) prezentują monografie poszczególnych rejonów górskich: *Das große Dolomitenbuch* Karla Lukana, *Das Buch von Wilden Kaiser* Fritz Schmitta; monografie masywów górskich, jak np. znakomicie udokumentowana praca Piero Rossiego *Marmolada* oraz liczne przewodniki wspinaczkowe, które obok opisów dróg prezentują historię eksploracji danego szczytu lub ściany. W tych ostatnich brak spojrzenia na rozwój alpinizmu w poszczególnych masywach górskich z perspektywy historii alpinizmu europejskiego – ujęcia porównawczego, kompleksowego.

Poza licznymi artykułami opublikowanymi w prasie specjalistycznej, nie często spotyka się prace wartościująco-wyjaśniające czy podejmujące analityczną ocenę dziejów alpinizmu z punktu widzenia rozwoju cywilizacji, jak np.: Karl Ziak, *Der Mensch und die Berge. Eine Weltgeschichte des Alpinismus*; Reinhold Messner, Domenico Rudatis, Vittorio Varale, *Die Extremen. Fünf Jahrzehnte Sechster Grad*; Gian Piero Motti, *La storia dell'Alpinismo*; Rainer Amstädter, *Der Alpinismus. Kultur, Organisation, Politik*.

Cennym źródłem informacji dotyczących alpinizmu międzywojennego są biografie, autobiografie i wspomnienia o alpinistach aktywnych w tym okresie: Severino Casara, *Il vero arrampicatore*; Andreas Heckmair, *Eigernord-*

wand, *Grandes Jorasses und andere Abenteuer*; Riccardo Cassin, *Erster am Seil*; Heinrich Harrer, *Mein Leben*; Emilio Comici, *Alpinismo eroico*; Enrico Camanni, Daniele Ribola, Pietro Spirito, *La stagione degli eroi*.

Gromadzenie źródeł i materiałów do przeprowadzenia badań nad dziejami alpinizmu w latach 1919–1939 wymagało ogromnego wysiłku i nakładu pracy związanej z pozyskaniem niezbędnych informacji, ich weryfikacją, tłumaczeniem i opracowaniem. W Polsce, poza nie zawsze kompletnymi rocznikami czasopism wydawanych przez poszczególne organizacje alpinistyczne, brak innych publikacji. Wykorzystano zatem różnorodne zachodnioeuropejskie źródła i opracowania. Część z nich pozyskano w toku kwerendy archiwalnej i bibliotecznej, a część zakupiono w antykwariatach i księgarniach.

Przede wszystkim opierano się na literaturze austriacko-niemieckiej, włoskiej i francuskiej z lat 1919–1939.

Najwięcej szczegółowych informacji, dających prawo do późniejszych ujęć syntetyzujących, zawartych jest w specjalistycznych pismach alpinistycznych, wydawanych przez poszczególne organizacje alpinistyczne: „Der Bergsteiger”, „Österreichische Alpenzeitung”, „Zeitschrift des Deutschen und Österreichischen Alpenverein”, „Mitteilungen des Deutschen und Österreichischen Alpenverein”, „Rivista Mensile”, „Die Alpen”, „Alpinisme”, „La Montagne”, „Alpine Journal”. Zawierają one fachową wiedzę o alpinizmie – zarówno praktyczną, jak i teoretyczną – a zważywszy na fakt, iż większość zagadnień poruszanych w tych periodykach opracowana została przez samych wspinaczy, twórców ówczesnej rzeczywistości alpinistycznej, stanowią cenne źródło informacji i w wielu przypadkach pozwoliły dostrzec i sprostować błędy merytoryczne, pojawiające się w późniejszych opracowaniach. Korzystano także z czasopism alpinistycznych, wydawanych po II wojnie światowej – m.in.: „Alp”, „Berg”, „Rivista Mensile”, „Lo Scarpone”, „Le Alpi Venete”, „Le Dolomiti Bellunesi”, „Alpinismus”, „Vertical”, „Rotpunkt”.

Istotną część zgromadzonego materiału stanowią informacje pozyskane w wyniku analizy twórczości literackiej alpinistów (tej związanej z górami): Rudolf Peters, Franz Schmid, *Gefährten am Seil*; Fritz Kasperek, *Ein Bergsteiger*; Andreas Heckmair, Ludwig Vörg, Fritz Kasperek, Heinrich Harrer, *Um die Eigernordwand*; Eugen Guido Lammer, *Jungborn*; Felix Simon, *Felstürme und Eiswände. Vom Elbsandsteingebirge zum Eis des Nanga Parbat* oraz biografie i autobiografie najwybitniejszych przedstawicieli alpinizmu międzywojennego.

Sięgnięto także do podręczników wspinaczkowych: Franz Nieberl, *Das Klettern im Fels*; Renato Chabod, Giusto Gervasutti, *Alpinismo. Manuali del Club Alpino Italiano*; Luis Trenker (we współpracy z Walterem Schmidkunzem) *Meine Berge. Das Bergbuch*; A. Tschon, *Technik des Bergsteigens* oraz

przewodników alpinistycznych wydanych po II wojnie światowej, zawierających nie tylko opisy lub schematy dróg wspinaczkowych, ale także szczegółowe informacje historyczne o przejściach zamieszczonych w nich dróg.

Odwołano się również do informacji zawartych w monografiach, encyklopediach i opracowaniach historycznych wydanych po II wojnie światowej, w tym też w języku angielskim (częściowo wcześniej wymienionych).

Istotnym źródłem informacji okazały się filmy dokumentalne, nakręcone przez austriacką telewizję ÖRF: *Die weisse Spinne. Geschichte der erstbegehung der Eiger Nordwand 1938* (1988), *Das Leben von Heinrich Harrer* (1992), *Der Gratwanderer – Hans Ertl* (1995), *Dr Joseph Braunstein – Komponist und Bergsteiger* (1995), oraz film Martina Schliesslera *Zwischen Fels und Eis* zrealizowany dla Südwestfunk Baden-Baden w 1994 r.; opublikowane pamiętniki i wywiady oraz źródła ikonograficzne (fotografie, szkice, rysunki). W mniejszym stopniu wykorzystano materiał uzyskany poprzez kwerendy niespecjalistycznych czasopism okresu międzywojennego i powojennego oraz poprzez wywiad (materiał niedrukowany). Próby nawiązania kontaktu z uczestnikami tamtych wydarzeń – najwybitniejszymi przedstawicielami alpinizmu austriackiego, niemieckiego, włoskiego i francuskiego bądź z ich rodzinami, nie przyniosły oczekiwanego rezultatu. Poza Riccardo Cassinem, który nie tylko odpowiedział na list, ale dołączył do niego własne uwagi, dotyczące rozwoju alpinizmu, nikt nie udzielił żadnych informacji.

Kwerendą objęto zbiory przechowywane w Österreichisches Staatsarchiv – Allgemeines Verwaltungsarchiv i Österreichische Nationalbibliothek w Wiedniu, bibliotekach: Institut für Sportwissenschaften der Wiener Universität i Uniwersytetu Wiedeńskiego oraz archiwum i biblioteki Österreichisches Touristenklub w Wiedniu, Centralnej Bibliotece Górskiej PTTK w Krakowie, Archiwum i Bibliotece Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem oraz w bibliotekach Uniwersytetu Jagiellońskiego i Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie. Korzystano również z wielu prywatnych, domowych zbiorów – Jacka Jasińskiego, Andrzeja Heinricha, Wojciecha Kurtyki, Jerzego Wali, Ewy Waldeck, Wita Stańczyka, a także z prywatnych zapisków i notatek Giorgio Mocolina z Clubu Alpino Italiano – Sezione Alleghe.

Pewne informacje uzyskano podczas rozmów ze wspinaczami spokrewnionymi z przedstawicielami alpinizmu włoskiego lat międzywojennych: Carlo Andrichem i Carlo Detassisem oraz z alpinistą wiedeńskim Herbertem Oberenzerem (na temat Heinricha Harrera).

Cel pracy i wysunięte problemy badawcze spowodowały, że udało się zebrać bogaty materiał faktograficzny (drukowany i niedrukowany), który poddano analizie i krytyce, zgodnie z założeniami metodologii badań histo-

rycznych. Podstawową metodą przyjętą w pracy była metoda bezpośredniego ustalania faktów na podstawie źródeł drukowanych, pochodzących z badanej epoki. Źródła te zawierają niejednokrotnie oceny i interpretacje autorów, były zatem badane także przy użyciu technik analizy tekstu.

Biorąc pod uwagę obszerność przedmiotu pracy i jej interdyscyplinarny charakter, zastosowano także metodę retrospekcji, metodę porównawczą oraz wykorzystano technikę wywiadu (ustny – nieskategoryzowany i pisemny). Celem wywiadów było uzyskanie (czasem potwierdzenie) wiadomości między innymi o: faktach z życia wspinaczkowego danej osoby, jej partnerach wspinaczkowych, zmianach w używanym sprzęcie wspinaczkowym oraz technikach wspinania i asekuracji, sposobach nauczania i doskonalenia umiejętności wspinaczkowych, wpływach sytuacji społeczno-ekonomiczno-politycznej na działalność wspinaczkową, możliwościach awansu poprzez alpinizm. Wywiady miały za zadanie także weryfikację danych szczegółowych oraz ocen zawartych w źródłach drukowanych.

W pracy przyjęto model problemowej analizy zagadnień, przy czym w obrębie poszczególnych działów zachowano narrację chronologiczną. Uznano bowiem, że jedynie taki układ pozwoli na precyzyjne ukazanie dynamiki przemian, zachodzących w obrębie struktury alpinizmu i umożliwi dokonanie gruntownej interpretacji jego dziejów w latach 1919–1939.

Całość składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów i zakończenia, a część dokumentacyjną stanowią przypisy, bibliografia, aneks oraz materiał ilustracyjny (zdjęcia, rysunki, tabele).

Rozdział pierwszy ukazuje dzieje alpinizmu na tle rozwoju cywilizacji europejskiej od momentu pojawienia się nazwy Alpy do zakończenia I wojny światowej. Ma on charakter wprowadzający i wyjaśniający genezę alpinizmu.

Problematyka rozdziału drugiego koncentruje się na analizie wpływu sytuacji społeczno-polityczno-kulturowej na rozwój alpinizmu w latach międzywojennych. Podzielono go na dwie części. Pierwsza przedstawia relacje między niemieckim nazizmem i włoskim faszyzmem, a funkcjonowaniem organizacji alpinistycznych w Austrii, Niemczech i Włoszech w okresie panowania obu reżimów. Druga natomiast prezentuje wpływ ideologii nazistowskiej i faszystowskiej na postawy najwybitniejszych ówczesnych alpinistów wobec totalitaryzmów oraz na ich motywację do uprawiania alpinizmu. Ponadto pokazuje mechanizmy wykorzystania alpinizmu jako „sportu sportów” przez propagandę polityczną w wymienionych państwach.

Rozdziały trzeci i czwarty analizują zagadnienia, dotyczące sprzętu alpinistycznego, metod asekuracji i technik wspinaczkowych. W swojej chronologii przekraczają zasadniczą cezurę czasową – ukazują nowości i zmiany doko-

nane w wymienionych działach w okresie XX-lecia międzywojennego, na tle stanu z poprzednich okresów i przy uwzględnieniu sytuacji we współczesnym alpinizmie. Układ taki przyjęto świadomie. Uznano bowiem, że tylko w ten sposób można właściwie ukazać dynamikę rozwojową i postęp, jaki dokonał się w poddanych analizie dziedzinach i udzielić odpowiedzi na fundamentalne dla niniejszego opracowania pytanie, dotyczące wpływu dokonanych wówczas modyfikacji na ewolucję technicznej strony alpinizmu i możliwość przesunięcia go na wyższy poziom rozwoju.

W rozdziale piątym dokonano charakterystyki form uczenia się, nauczania i treningu w alpinizmie oraz przedstawiono proces powstania i formy działalności zorganizowanego systemu szkolenia alpinistycznego, dzięki któremu alpinizm w okresie XX-lecia międzywojennego stał się sportem masowym.

Rozdział szósty podejmuje analizę ideologii alpinizmu jako systemu wartości związanego ze sferą działań. Ukazuje on nie tylko spory o cele i istotę uprawiania alpinizmu, proces kształtowania się reguł sportowych w alpinizmie, ale również prezentuje ideologię, jako czynnik rozwoju alpinizmu europejskiego w latach 1919–1939, który doprowadził do transformacji alpinizmu w sport wspinaczkowy.

W zakończeniu podsumowano wyniki przeprowadzonych badań i dokonano charakterystyki sportu wspinaczkowego okresu międzywojennego. Zarysowano również formy promowania alpinizmu w krajach niealpejskich (na przykładzie Polski) i stanowisko tutejszych elit wspinaczkowych wobec osiągnięć alpinistycznych wspinaczy austriackich, niemieckich i włoskich. Ponadto, poddano ogólnym rozważaniom formy indywidualnej twórczości literackiej ówczesnych alpinistów, jak i działalność publicystyczną prowadzoną przez organizacje.

Na ostateczny kształt niniejszej pracy miały wpływ uwagi Recenzentów: prof. dr hab. Andrzeja Paczkowskiego, Hofrata dr Christopha Tepperberga z Österreichisches Staatsarchiv z Wiednia oraz prof. dr hab. Kazimierza Toporowicza. Za podjęcie się trudu czytania niemałych rozmiarów tekstu, rzetelny krytycyzm oraz wnikliwe i życzliwe rady, jestem Im głęboko wdzięczna.

Słowa podziękowania składam również mojemu mężowi dr Jerzemu M. Roszkowskiemu, za wspieranie mnie i cenne sugestie, które pozwoliły na sprecyzowanie wielu niejasnych kwestii.

Ewa Roszkowska